

Reforma sociálních odvodů OSVČ

Vstupní analýza

/ Publikováno
29. 5. 2023

// Autoři
Daniel Prokop (PAQ Research)
Filip Pertold (IDEA při CERGE-EI)
Michal Ostrý (PAQ Research)

PAQ
RESEARCH

IDEA CERGE
EI

PROJEKT NÁRODOHOSPODÁŘSKÉHO ÚSTAVU AKADEMIE VĚD ČR

/ Autoři výzkumu

Daniel Prokop (PAQ Research), Filip Pertold (IDEA při CERGE-EI), Michal Ostrý (PAQ Research)

/ Kontakty pro média

Daniel Prokop

PAQ Research

prokop@paqresearch.cz

Filip Pertold

IDEA při CERGE-EI

filip.pertold@cerge-ei.cz

Michal Ostrý

PAQ Research

ostry@paqresearch.cz

Obsah

/	Úvod: potřeba změny	3
/	Shrnutí výsledků	4
	Shrnutí jednotlivých variant	5
/	Metodika a důležité vstupní informace	7
	Jak funguje zdanění a odvody OSVČ	7
	Nástroje změny	8
	Omezení a zaměření analýzy	8
	Zkoumané typy dopadů / výstupů	9
/	Současný stav	11
	Měsíční odvody	11
	Efektivní sazba odvodů – z reálného zisku	12
	Návratnost sociálních odvodů v důchodech	13
/	Simulace dopadů	14
	Varianta 1: Vládní návrh	14
	Varianta 2: Vylepšený vládní návrh	17
	Varianta 3: Ideální podoba reformy	20

Úvod: potřeba změny

Nižší zatížení zisku OSVČ sociálními a zdravotními odvody má opodstatnění zejména v tom, že zisk živnostníků nelze považovat pouze za pracovní příjem. Z části jde i o kapitálový zisk, u kterého dává smysl, aby byl zatížen pouze daní z příjmu (stejně jako s.r.o.). Rozdíl mezi daňově odvodovým zatížením **zaměstnanců a živnostníků** (OSVČ) ale patří v Česku mezi jeden z nejvyšších v Evropě.

- Na hlavní či vedlejší OSVČ sice dělá **pětina pracujících, jejich odvody ale v součtu činí méně než šest procent**. Postavení v rámci čerpání důchodového a zdravotního systému přitom mají podobné jako zaměstnanci.
- Podíl OSVČ na pracovní síle máme jeden z největších v Evropě a podle statistik ČSSZ stále roste.¹ Český trh práce je z tohoto pohledu výrazně deformovaný. Stát přichází o příjmy z daní i odvodů a **nastavení systému motivuje k tzv. švarcsystému** (práce na OSVČ, ale v reálně závislé pozici). Podíl OSVČ se výrazně liší podle profesí a vznikají ničím neopodstatněné rozdíly v odvodovém zatížení na trhu práce.
- Výnosy z koruny odvedené do důchodového systému jsou zejména u vysokopříjmových OSVČ výrazně vyšší než u zaměstnanců s podobnými příjmy. OSVČ disponují strategií, jak snižovat vyměřovací základ a odvody pod redukční hranici, což **zvyšuje návratnost odvodů v důchodovém systému**. Středně a vysokopříjmoví zaměstnanci naopak financují důchodový systém ostatním.
- **Kvůli nízkým odvodům jsou ovšem důchody OSVČ velmi malé**. Medián důchodů přiznaných OSVČ je dnes jen 12 tisíc Kč a jeho reálná úroveň může dále klesat s nárůstem OSVČ, kteří platí minimální či takřka minimální odvody. V budoucnu mohou existovat desítky až stovky tisíc seniorů s malými důchody, což vytvoří tlak na nivelizaci důchodů či kompenzace jinými státními výdaji (např. příspěvek na bydlení).
- Panují obrovské rozdíly i mezi samotnými živnostníky. Kombinace výdajových paušálů neodpovídajících nákladům v profesích, platby odvodů jen z 50 % zisku a paušální daně zásadně **zvýhodňují vysokopříjmové OSVČ s minimálními reálnými náklady** (kancelářské profese). U nich také dochází k největší motivaci ke švarcsystému.

Vládní návrh na reformu odvodů jde správným směrem zejména v omezení budoucích nízkých důchodů. Zbylé problémy ale návrh řeší málo, ukazujeme ve studii od PAQ Research a think-tanku IDEA při CERGE-EI. Její autoři Daniel Prokop a Filip Pertold zároveň přináší dvě vlastní varianty změn.²

¹ OECD (2023), Self-employment rate (indicator). doi: 10.1787/fb58715e-en

² Studie reprezentuje pouze názor autorů, nikoli oficiální stanovisko Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i. či Centra pro ekonomický výzkum a doktorské studium UK (CERGE). Veškeré případné nepřesnosti a chyby jdou na vrub autorů.

Shrnutí výsledků

Studie analyzuje **dopady celkem tří variant**. [Vládní varianta](#) byla představena 11. 5. spolu s dalšími změnami v rámci tzv. konsolidačního balíčku. Výzkumníci z PAQ a IDEA dodávají vylepšenou vládní variantu, která optimalizuje zveřejněný návrh, a poté ideální podobu reformy.

Ideální varianta PAQ + IDEA počítá se zrušením paušální daně a revizí paušálních výdajů. Nezhoršuje pozici nízkopříjmových OSVČ s reálnými náklady (zejména řemeslníci), zároveň omezuje zvýhodnění vysokopříjmových OSVČ s malými náklady. Vede k narovnání nerovností mezi samotnými OSVČ i mezi zaměstnanci a OSVČ, snižuje motivaci ke švarcsystému. Otevírá prostor pro reformu zdanění zaměstnanců (jejíž [podobu jsme navrhli](#) v předchozí studii). Pomáhá konsolidovat rozpočet a brání budoucí sociální krizi, kterou by způsobily nízké důchody pro statisíce živnostníků.

Shrnutí jednotlivých variant

1. Vládní návrh

Vládní návrh plánuje zvýšit v letech 2024–26 minimální vyměřovací základ sociálního pojištění z 25 % na 40 % průměrné mzdy. Tím se zvýší minimální odvody (dnes by činily asi 4 700 Kč). Spolu s tím by také OSVČ měli platit pojistné místo z 50 % nově z 55 % základu daně. To se ale dotkne jen těch, kteří platí více než zmíněná minima.

Hodnocení: Varianta omezuje počet OSVČ, kteří budou mít minimální důchody. Výrazně zvyšuje efektivní zatížení nízkopříjmových OSVČ (zejména s reálně vyššími náklady) a navyšuje degresivitu systému (nízkopříjmoví platí vyšší % než vysokopříjmoví). Varianta příliš neřeší extrémně rozdílné zatížení vysokopříjmových OSVČ a zaměstnanců, a tedy ani motivaci k švarcsystému ve vysokopříjmových kancelářských pozicích. Aktuálně navyšuje výběr pojistného, což se ale plně přeneslo v budoucnosti do vyšších důchodů. Dlouhodobě tedy nejde o řešení nevyrovnaného státního rozpočtu.

2. Vylepšený vládní návrh

Varianta počítá s menším zvýšením minimálních odvodů, zvýšením vyměřovacího základu (tedy z jak velké části zisku platí OSVČ odvody) a zároveň se zvýšením odvodů u paušální daně z 1,15násobku na 2násobek minim.³

Hodnocení: Varianta vede k méně degresivnímu systému, který tolik nezvýhodňuje vysokopříjmové OSVČ a extrémně nezatěžuje nízkopříjmové OSVČ. Návratnost 1 Kč vložené do důchodového systému se u vysokopříjmových OSVČ a zaměstnanců se srovnatelnými náklady práce mírně srovnává (byť u OSVČ je stále více než 2x vyšší).

3. Ideální podoba reformy

Varianta počítá se zrušením paušální daně a revizí výdajových paušálů, aby byly nejvýš 20 procentních bodů nad reálnými náklady (30 % u profesí s 10% náklady, 70 % u profesí s 50% náklady).⁴ Dochází pouze k mírnému navýšení vyměřovacího základ (60 % zisku) a minimálních odvodů na 30 % průměrné mzdy.

Hodnocení: Varianta vede k systému procentuálně rovných sociálních odvodů na úrovni 10,5–13,5 % z reálných zisků OSVČ (asi polovina oproti zaměstnancům, což je dlouhodobě

³ V této analýze se zabýváme pouze sociálními odvody za předpokladu zachování ostatních parametrů paušální daně. Možnost reformy paušální daně je návrat k jejímu původnímu principu, kterým byly relativně nízké a administrativně jednoduché odvody pro nízkopříjmové OSVČ (podle doporučení RIA pro OSVČ s obratem do 750 tisíc Kč). Další možností je také zvýšení symbolického odvodu 100 Kč měsíčně v daní z příjmu v prvním pásmu paušální daně.

⁴ V materiálu se zabýváme pouze úpravou výše % paušálních výdajů různých profesí. Existují další varianty změn – například vládou zvažované odstupňování paušálů, aby současná výše byla aplikovaná do hrubého příjmu 500 tisíc Kč a nad tento příjem tvořil paušál 20 %. Tato změna by neřešila rozdílnou výši reálných nákladů v kancelářských a jiných profesích, zároveň by mohla motivovat k daňové optimalizaci = udržování příjmu pod 500 tisíc Kč. Obecně má tato myšlenka smysl, protože část výdajů OSVČ je fixních a nezvyšuje se s příjmem. Její naplnění ale může mít jednodušší a méně distorzivní podoby – například kombinaci absolutního a procentuálního paušálu (např. výdaje jsou počítány jako 100 tisíc Kč + jisté % příjmu podle dané profese OSVČ).

stále výrazný rozdíl). Varianta nezhoršuje pozici nízkopříjmových OSVČ s reálnými náklady, redukuje zvýhodnění vysokopříjmových OSVČ s malými náklady, a tím i motivaci k švarcsystému. Návrh 1 Kč vložené do důchodového systému je u OSVČ stále vyšší než u zaměstnanců se srovnatelnými náklady práce.

/ Tabulka

Shrnutí parametrů jednotlivých variant

Parametry	Dnešní stav	Vládní návrh	Vylepšený vládní návrh	Ideální podoba reformy
Vyměřovací základ odvodů sociálního pojištění (% ze zisku / daňového základu OSVČ)	50 %	55 %	70 %	60 %
Minimální vyměřovací základ (% průměrné mzdy)	25 %	40 %	30 %	30 %
Minimální vyměřovací základ (Kč)	10 081 Kč	16 130 Kč	12 097 Kč	12 097 Kč
Minimální měsíční zálohy na soc. pojištění (Kč)	2 944 Kč	4 710 Kč	3 532 Kč	3 532 Kč
Režim paušální daně				
Sociální pojištění (násobek minimálních odvodů)	1,15	1,15	2	/
Sociální pojištění (Kč)	3 385 Kč	5 416 Kč	7 065 Kč	/
Režim paušálních výdajů				
Paušál pro vysokonákladové OSVČ ⁵	60 %	60 %	60 %	70 %
Paušál pro nízkonákladové OSVČ	60 %	60 %	60 %	30 %

⁵ V analýze pracujeme se zjednodušením: OSVČ z reálně vysokonákladové profese = předpokládané reálné náklady 50 %; OSVČ nízkonákladové profese = předpokládané reálné náklady 10 % (např. kancelářské profese). Více vysvětlujeme v kapitole „Omezení a zaměření analýzy.“

Metodika a důležité vstupní informace

Jak funguje zdanění a odvody OSVČ

Živnostník má možnost zvolit mezi několika druhy zdanění.

- * Výdajový paušál – Výdaje paušálem představují formu vykazování výdajů, která spočívá v odečtení fixní procentuální části od reálných ročních příjmů, přičemž paušál lze uplatnit do příjmů ve výši dvou milionů korun. Výše je 80, 60 nebo 40 % a liší se podle předmětu činnosti
- * Paušální daň – OSVČ může vstoupit do režimu odvádění jednotné měsíční částky finančnímu úřadu, která zahrnuje odvod na sociální a zdravotní pojištění a také daň z příjmu. Paušální daň má tři pásma, ale většina využívajících je v prvním pásmu. To se týká například OSVČ z profesí s 60% výdajovým paušálem a hrubými příjmy do 1,5 milionu Kč ročně, což je předmětem naší analýzy.
- * Daňová evidence či účetnictví – Uplatňování reálných výdajů, popř. povinnost vedení účetnictví při příjmu nad 25 milionů. Tyto formy vykazování výdajů ale reálně využívá velmi malá část OSVČ a v naší analýze je ignorujeme.

Z hlediska efektivního zatížení odvody jsou navíc důležité tyto principy:

- * Účetní zisk OSVČ (daňový základ) – Rozdíl mezi hrubými příjmy a výdaji určenými nejčastěji výdajovým paušálem.
- * Redukce daňového základu pro vyměřovací základ sociálních odvodů – V současné době se základ pro výpočet odvodů na sociální a zdravotního pojištění stanoví jako 50 % účetního zisku OSVČ.
- * Minimální vyměřovací základ – Minimální vyměřovací základ pro sociální pojištění je v současné chvíli stanoven na 25 procent průměrné mzdy pro hlavní činnost.

Příklad: OSVČ s hrubým příjmem 500 tisíc Kč a 60% paušálními výdaji má účetní zisk a daňový základ 200 tisíc Kč (40 % příjmu). Pro výpočet odvodů sociálního pojištění je redukován na 100 tisíc Kč ročně (50% redukce) = 8 333 Kč měsíčně. To je ale méně než 25 % průměrné mzdy (10 088 Kč v roce 2022), proto se toto základ navyšuje na toto minimum

- * Nastavení plateb odvodů sociálního pojištění a dalších plateb v režimu paušální daně – v prvním pásmu paušální daně se platí 1,15 násobek minimálních sociálních odvodů

(dnes 3 386 Kč), minimum zdravotní odvody (2 722 Kč) a 100 Kč daně z příjmu. Tyto částky jsou ale určeny arbitrárně.

- * Reálné náklady a zisk OSVČ – Pokud OSVČ pracuje v režimu paušálních výdajů či paušální daně, tak s reálnými náklady a zisky nepočítají odvody ani danění. Ale reálné náklady samozřejmě v podnikání OSVČ existují, mohou se lišit od nákladů uplatňovaných ve výdajovém paušálu. Tyto reálné náklady určují reálný zisk OSVČ. A tím i efektivní zatížení odvody, které se počítají jen pomocí výdajových paušálů či z paušální daně.

Příklad: OSVČ s hrubým příjmem 1 000 000 Kč ročně s 60 % výdajovým paušálem odvádí sociální odvody ze základu 200 000 Kč. Ty tak budou činit cca 58 400 Kč ročně (4 866 Kč měsíčně) bez ohledu na reálné výdaje. Pokud jsou ale reálné náklady jednoho OSVČ 50 % (reálný zisk 500 000 Kč) a druhého 10 % (reálný zisk 900 000 Kč), výrazně se liší, jaké % činí sociální odvody z reálného zisku OSVČ. V případě prvního OSVČ bude reálné % zatížení odvody výrazně vyšší než u druhého.

Nástroje změny

Všechna diskutovaná opatření v rámci OSVČ pracují se čtyřmi hlavními typy parametrů:

- * **Zvýšení minimálního vyměřovacího základu**, a tím minima odvodů (dnes 25 % průměrné mzdy)
- * **Zvýšení vyměřovacího základu** (dnes 50 % zisku OSVČ)
- * **Zvýšení odvodů v režimu paušální daně** (dnes 1,15 minima) či celková revize / zrušení režimu paušální daně (viz doporučení NERV, RIA)
- * **Revize výdajových paušálů**, aby více odpovídaly reálným výdajům (např. přesunutí kancelářských profesí do nižších paušálů)

Omezení a zaměření analýzy

Jak je popsáno níže, analýza ukazuje tři typy dopadů na OSVČ (výše odvodů, efektivní sazba odvodů a návratnost odvodů v důchodech). Ukazujeme zejména, jak se v těchto dopadech při jednotlivých variantách liší OSVČ podle jejich příjmu. Nijak nepracujeme se skutečným počtem OSVČ v jednotlivých příjmových úrovních. Analýza je prvním krokem pro další zkoumání dopadů změn zdanění OSVČ.

V analýze vycházíme z případu OSVČ s 60% výdajovým paušálem. Zabýváme se jen OSVČ s hrubými příjmy do 1,5 milionu Kč, kteří mohou přejít do prvního pásma paušální daně. V přechodu mezi variantami danění (výdajový paušál, paušální daň atd.) vycházíme z toho, že OSVČ volí takovou možnost, při které platí nejmenší celkové daně. Roli však hrají i další

faktory a pro každého OSVČ je volba do jisté míry individuální dle jeho potřeb.⁶ Zabýváme se jen OSVČ hlavními.

V analýze také rozdělujeme OSVČ na vysokonákladové a nízkonákladové profese, a to podle předpokládaných reálných nákladů:

- * OSVČ z reálně vysokonákladové profese = předpokládané reálné náklady 50 %
- * OSVČ nízkonákladové profese = předpokládané reálné náklady 10 % (např. kancelářské profese).

Toto rozdělení je klíčové. Odvod sociálního pojištění vychází z hrubého příjmu, který je redukován výdajovým paušálem (60 %) a následně redukcí vyměřovacím základem (50 %) a navýšen minimálními odvody. Reálné zisky vycházejí z reálných nákladů, sazba pojistného na nich ale není závislá. Efektivní sazba odvodů vůči reálným ziskům OSVČ výrazně závisí právě na tom, jaké má reálné náklady. Ukazujeme tedy dopady uvažovaných změn na tyto dva typy OSVČ podle jejich hrubého příjmu (tržeb).

Zkoumané typy dopadů / výstupů

- * **Výše měsíčních odvodů sociálního pojištění v Kč**
- * **Efektivní sazba odvodů sociálního pojištění** jako % z reálných zisků (zisků po odečtení reálných předpokládaných nákladů, které se liší u dvou typů OSVČ)
- * **Návratnost sociálních odvodů v důchodech.** Kolik má z jedné koruny odvedeného pojistného na měsíčním důchodu OSVČ vůči zaměstnanci, jehož náklady práce (superhrubá mzda) jsou stejné jako reálný zisk OSVČ.

Nejde tedy o návratnost z 1 reálně odvedené koruny (ta je u všech poplatníků stejná), ale o návratnost odvodů u příjmově srovnatelných OSVČ a zaměstnanců. Ta je ovlivněna tím, že odvod zaměstnanců je vyšší. Proto spadá nad redukční hranici ve výpočtu důchodů – odvody z příjmů nad 44 % průměrné mzdy jsou v důchodovém pojištění zohledněny jen z 26 %. Poplatníci, kteří při jinak srovnatelných příjmech, mohou snížit vyměřovací základ a odvody pod redukční hranici, jsou tedy zvýhodněni vyšší návratností v důchodech.

Uváděno je tzv. year-to-year srovnání u modelových poplatníků, kteří do systému odvádějí 46 let. Tedy kolik Kč z jednoho roku odvodů má poplatník v jednom roce po vstupu do důchodového systému. Nejde o celkovou návratnost, která vychází z celoživotních odvodů a čerpání v důchodovém systému. Celková návratnost je ovlivněna skutečnou dobou odvodů a čerpání důchodu, která je většinou kratší, a také dalšími faktory na straně valorizací důchodů apod. Vycházíme z předpokladu, že OSVČ a zaměstnanci jsou jinak srovnatelní.

⁶ To je zjednodušení, protože roli může hrát i výše DPFO, slev v nich, rozsah administrativy apod. Cílem je ukázat obrysy možných dopadů změn sociálních odvodů na různé poplatníky.

Porovnání se zaměstnanci

Důležitá otázka je, jak porovnávat zatížení OSVČ a zaměstnanců. Nejvhodnější jednoduchý způsob podle našeho názoru srovnává celkové náklady práce u zaměstnance a zaměstnavatele s reálným ziskem OSVČ.

- * Pro vysokonákladové OSVČ s hrubým příjmem 1 000 000 Kč ročně a 50 % náklady je zaměstnanec se superhrubou mzdou 500 tisíc Kč ročně (cca 31 tisíc Kč hrubá měsíční mzda)
- * Pro nízkonákladové OSVČ s hrubým příjmem 1 000 000 Kč ročně a 10 % náklady je zaměstnanec se superhrubou mzdou 900 tisíc Kč ročně (cca 56 tisíc Kč hrubá měsíční mzda)

Smysl tohoto srovnání vychází ze situace, že by OSVČ v případě zaměstnání svoje náklady přenesl na zaměstnavatele (zbyl mu čistý reálný zisk) a předpokládá udržení stejných nákladů práce.

Je vidět, že pro OSVČ s reálně vyššími náklady je i při relativně vysokém zisku referencí zaměstnanec s menšími než mediánovými příjmy.

Dovolené jsou v tomto srovnání implicitně zahrnuty, protože na straně zaměstnavatele jsou započteny v celkových nákladech práce. Redukuje se o ně hrubá mzda v zaměstnání či zvyšují náklady práce přepočtené na hodinu. Podobně zaměstnavatel snižuje výdělek zaměstnance o riziko nutnosti ho platit vždy (riziková prémie je zahrnuta v nabízeném výdělkem na straně zaměstnavatele/zákazníka v případě OSVČ). Srovnání nezahrnuje, že část zisků OSVČ lze považovat za nepracovní, ale kapitálový zisk. **Není cílem žádné z variant vyrovnat efektivní zatížení OSVČ a zaměstnanců, ale pouze omezit extrémní rozdíly a nerovnosti v rámci specifických skupin pracovníků.**

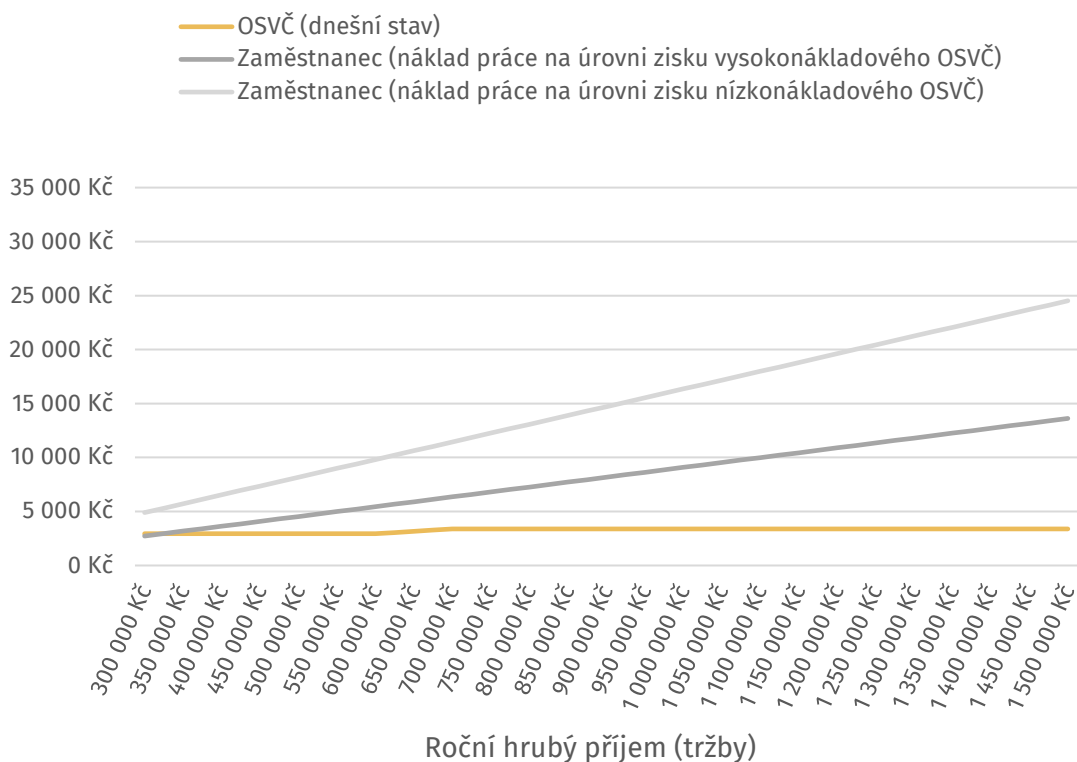
Současný stav

Měsíční odvody

Měsíční odvody OSVČ s 60 % výdajovým paušálem jsou až do hranice cca 600 tisíc Kč hrubého příjmu definovány minimálním vyměřovacím základem. Všechny OSVČ do této hranice platí 2 944 Kč. Následně existuje relativně úzké pásmo, kdy se odvody zvyšují úměrně příjmům. Od hrubého příjmu 680 tisíc Kč se OSVČ s 60 % paušálem vyplatí vstup do režimu paušální daně a platba 1,15násobku odvodů. Celý **system velmi připomíná dvě absolutní sazby sociálních odvodů**.⁷

/ Graf

Měsíční odvody sociálního pojištění (Kč)

Poznámka: Osa x obsahuje roční hrubé zisky OSVČ (tržby), jako ekvivalent pro zaměstnance je použita superhrubá mzda na úrovni čistého zisku pro nízko, alternativně vysokonákladového OSVČ.

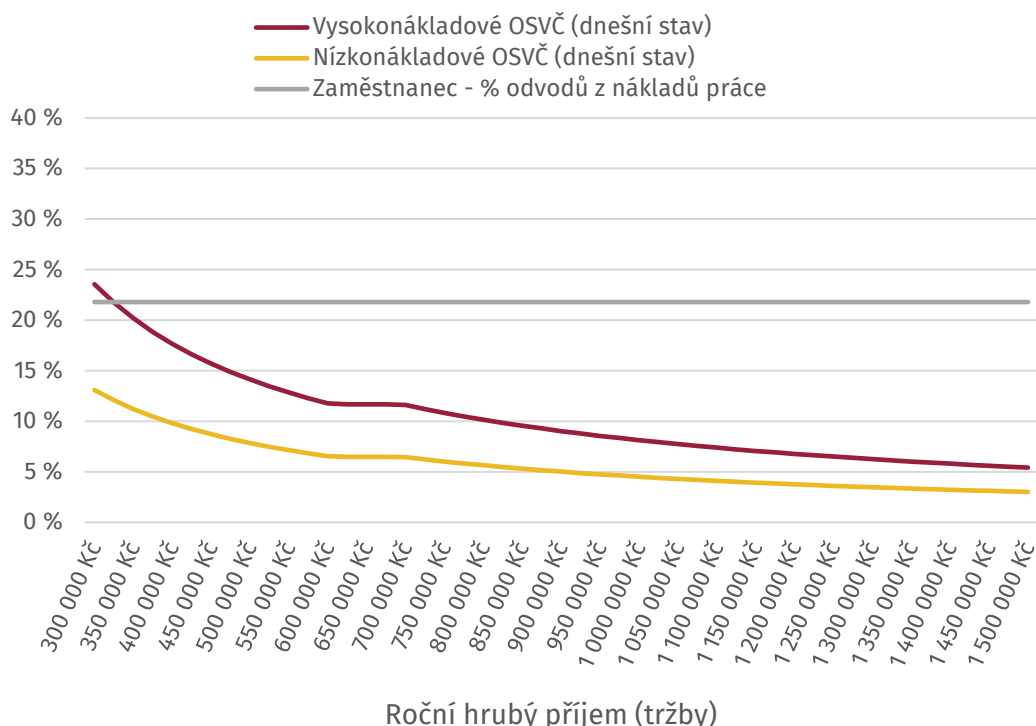
⁷ Reálně může být počet OSVČ s hrubým příjmem do 1,5 milionu Kč, kteří zůstávají v systému paušálních výdajů a platí odvody nad 1,15násobek minimálních odvodů více. Často však proto, že se jim nevyplatí vstup do systému paušální daně, protože mají nulovou či zápornou DPFO (kombinace slev na dani apod). Celkově jsou tak jejich odvody stejně minimalizované.

Efektivní sazba odvodů – z reálného zisku

Vysokonákladoví OSVČ s velmi malými hrubými příjmy pod 500 tisíc Kč již dnes platí efektivně na sociálním pojištění (SP) přes 15 % svého reálného zisku. S navyšováním příjmu a přechodem do paušální daně u nich efektivní sazba SP klesá na cca 5 % reálného zisku. U nízkonákladových OSVČ se efektivní sazba SP z reálných zisků pohybuje mezi 5–10 % při nízkých příjmech a klesá k 3 % v režimu paušální daně a vysokých příjmech. Efektivní sazby SP z reálného zisku jsou zejména u vysokopříjmových a nízkonákladových OSVČ mnohonásobně nižší než u zaměstnanců (efektivní zatížení 22 % z nákladů práce). Celý systém je navíc silně degresivní, procentuální efektivní sazba klesá s vyššími zisky.

/ Graf

Sociální odvody jako % reálného zisku

Poznámka: Osa x obsahuje roční hrubé zisky OSVČ (tržby), jako ekvivalent pro zaměstnance je použita superhrubá mzda na úrovni čistého zisku pro nízkou, alternativně vysokonákladového OSVČ.

Návratnost sociálních odvodů v důchodech

OSVČ dnes z každé koruny měsíčního pojistného dostane cca 3,75 Kč v měsíčním důchodu a při vyšších příjmech tento poměr klesá jen na 3,50 Kč. U zaměstnanců návratnost sociálního pojištění na rozdíl od OSVČ s rostoucími příjmy a náklady práce výrazně klesá.

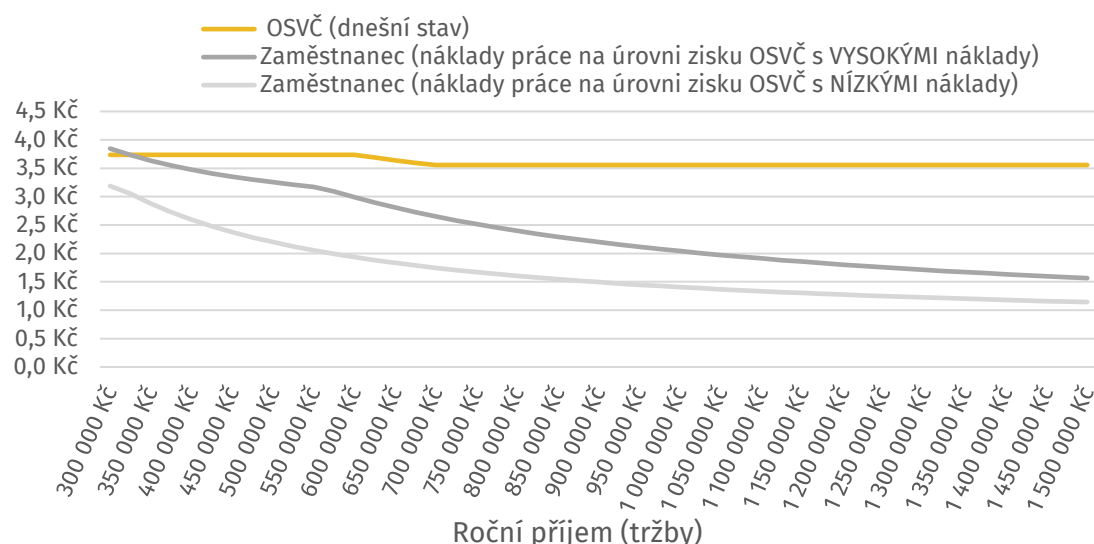
Vyšší návratnost u OSVČ je tedy dána solidaritou v rámci důchodového systému s pojištěnci s nízkým vyměřovacím základem. Zaměstnancům roste vyměřovací základ a odvody sociálního pojištění – tím se dostávají většinou příjmu nad redukční hranici ve výpočtu důchodů a klesá jim návratnost odvodů. OSVČ mají vyměřovací základ nízký, i když mají reálné příjmy vysoké a udržují si vysokou návratnost a na solidaritě s nízkopříjmovými se nepodílejí.

Srovnání se zaměstnanci musí zohledňovat reálné náklady OSVČ. Referencí OSVČ je zaměstnanec s náklady práce na úrovni jeho reálných zisků. U vysokonákladového OSVČ je referencí zaměstnanec s náklady práce na úrovni 50 % jeho hrubých příjmů, u nízkonákladového OSVČ zaměstnanec s náklady práce na úrovni 90 % jeho hrubých příjmů.

Srovnání ukazuje zejména zvýhodnění nízkonákladových OSVČ s vysokými příjmy. Ty ze sociálního pojištění dostávají cca 3,5 Kč na vloženou korunu, což je dáno nízkým vyměřovacím základem OSVČ při reálně vysokých příjmech. Zaměstnanec s náklady práce na úrovni jejich čistých zisků dostane pouze něco přes 1 Kč. Přejít do švarcsystému více než třikrát zvyšuje ziskovost v rámci průběžného penzijního systému.

/ Graf

Kolik má z jedné koruny pojistného na měsíčním důchodu OSVČ a Zaměstnanec

Pozn: Graf ukazuje, kolik z vložené 1 Kč do sociálního pojištění dostane poplatník za předpokladu stejné doby vkladu a čerpání (např. 1 měsíc). Srovnává OSVČ s daným ročním hrubým příjmem (osa X) a zaměstnance, kteří mají stejné náklady práce jako je čistý zisk těchto OSVČ (zisk po odečtení reálných z nákladů).

Simulace dopadů

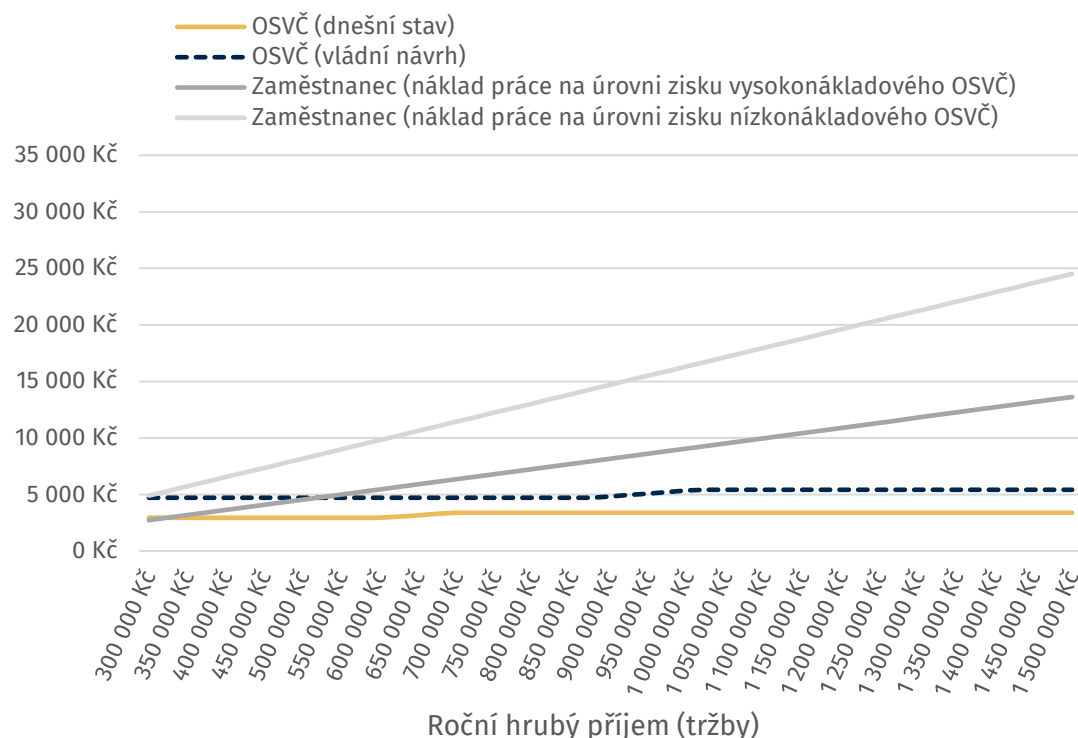
Varianta 1: Vládní návrh

Měsíční odvody

Navýšení minimálního vyměřovacího základu, a tím minimálních odvodů na 40 % průměrné mzdy povede k tomu, že OSVČ s 60% výdajovým paušálem se cca do příjmu (tržeb) 950 tisíc Kč vyplatí zůstat v režimu paušálních výdajů a budou platit min. odvody (4 700 Kč). V příjmech mezi 950 a 1 125 tisíci Kč se vyplatí zůstat v režimu paušálních výdajů a platí odvod z 50 % VZ nad minima. Při vyšších příjmech se vyplatí vstup do paušální daně a platba 1,15násobku minima odvodů. Pásmo, kdy se odvody zvyšují podle příjmů, je zcela minimální. Odvody jsou určeny minimem či fixním odvodem v paušální dani.

/ Graf

Měsíční odvody sociálního pojištění (Kč)

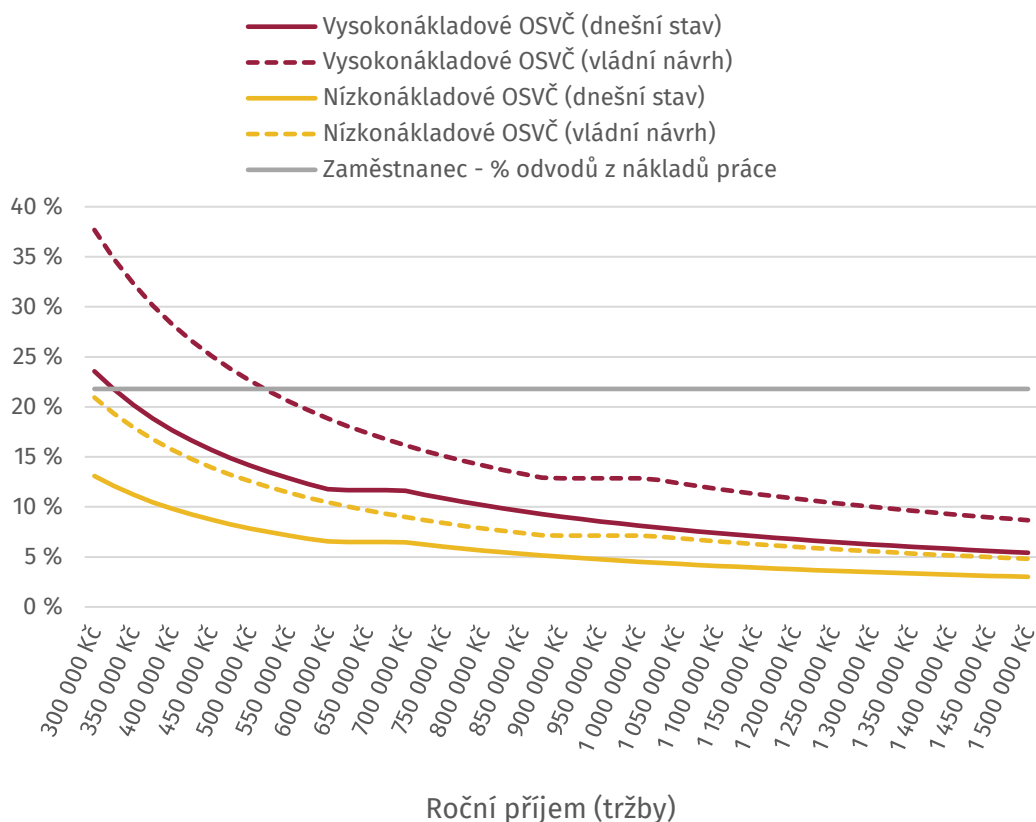
Efektivní sazba odvodů – z reálného zisku

Z hlediska efektivních sazeb varianta vede k posílení degresivního charakteru odvodů OSVČ:

- * U OSVČ s reálně vysokými náklady a nižšími příjmy (do 500 tisíc Kč ročně) efektivní míra odvodů, která se počítá jako % z reálného zisku, stoupne nad 22 %, tedy nad úroveň zaměstnanců
- * U reálně nízkonákladových OSVČ v paušální dani se efektivní míra odvodů z reálného zisku pohybuje stále jen okolo 5 %. Efektivní míra odvodů je zhruba méně než čtvrtinová proti zaměstnanci s náklady práce na úrovni reálného zisku OSVČ

/ Graf

Sociální odvody jako % reálného zisku

Návratnost sociálních odvodů v důchodech

OSVČ dnes z každé koruny pojistného dostane cca 3,75 Kč v důchodu (za předpokladu stejné doby odvodů a důchodu), při vyšších příjmech tento poměr klesá na 3,5 Kč. Při zvýšení minimálního vyměřovacího základu se bude ziskovost pohybovat okolo 3–3,2 Kč na vloženou korunu.

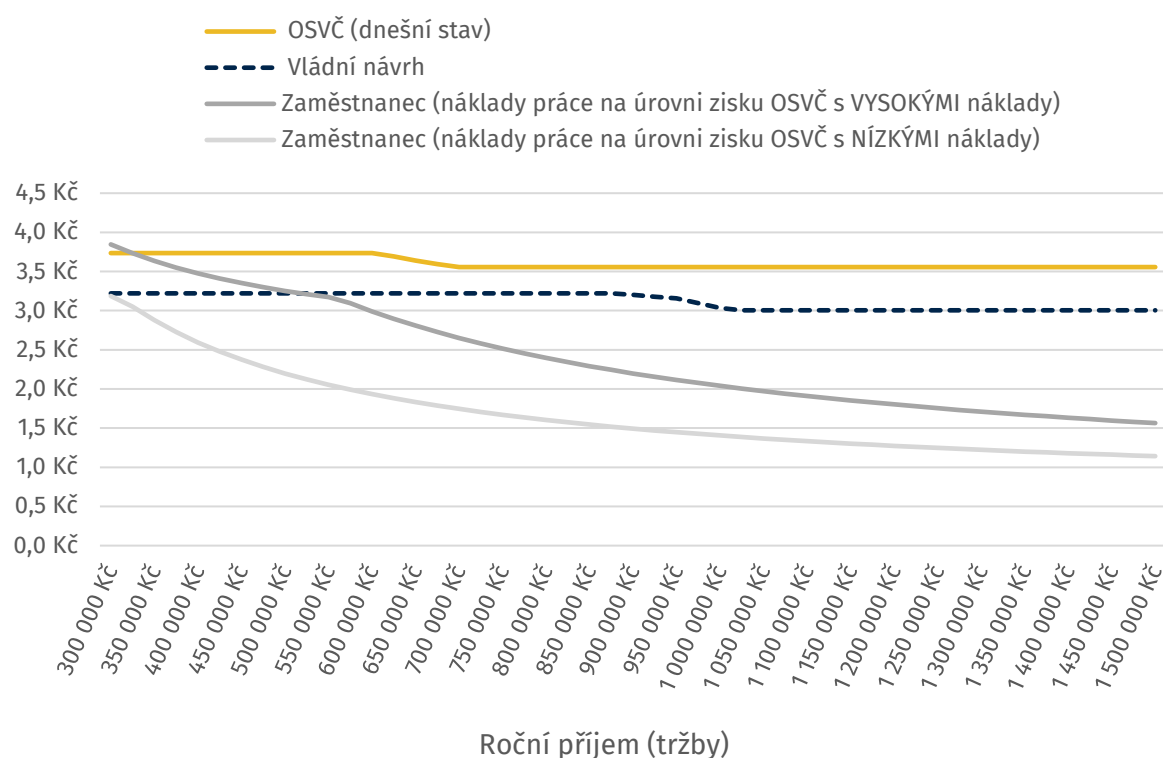
U zaměstnanců návratnost sociálního pojištění klesá na rozdíl od OSVČ s rostoucími příjmy.

Srovnání se zaměstnanci musí zohledňovat reálné náklady OSVČ. Referencí vysokonákladového OSVČ je zaměstnanec s náklady práce na úrovni jeho zisků (např. superhrubá mzda 500 tisíc Kč ročně proti příjmům OSVČ 1 milion Kč) a stejně tak u nízkonákladových (např. superhrubá mzda 900 tisíc proti příjmům OSVČ 1 milion Kč).

Srovnání ukazuje, že vysokonákladový OSVČ bude mít do příjmů 500–600 tisíc Kč menší návratnost sociálního pojištění, než kdyby za svůj zisk pracovali v závislé pozici. Rozdíl vzniká mezi nízkonákladovým vysokopříjmovým OSVČ a zaměstnancem, s náklady práce na úrovni jeho zisků je stále cca trojnásobný (zisk 3 Kč vs cca 1 Kč na vloženou korunu).

/ Graf

Kolik má z jedné koruny pojistného na měsíčním důchodu OSVČ a Zaměstnanec

Pozn: Graf ukazuje, kolik z vložené 1 Kč do sociálního pojištění dostane poplatník za předpokladu stejné doby vkladu a čerpání (např. 1 měsíc). Srovnává OSVČ s daným ročním hrubým příjmem (osa X) a zaměstnanci, kteří mají stejné náklady práce jako je čistý zisk těchto OSVČ (zisk po odečtení reálných nákladů).

Varianta 2: Vylepšený vládní návrh

Vysoké zvýšení minimálního vyměřovacího základu z 25 % průměrné mzdy vede k negativním dopadům na nízkopříjmové OSVČ a neredukuje zvýhodnění vysokopříjmových. Zvyšování vyměřovacího základu z 50 % zisku zase nemá smysl bez revize paušální daně. Smysl ale může mít kombinace více drobných parametrických změn:

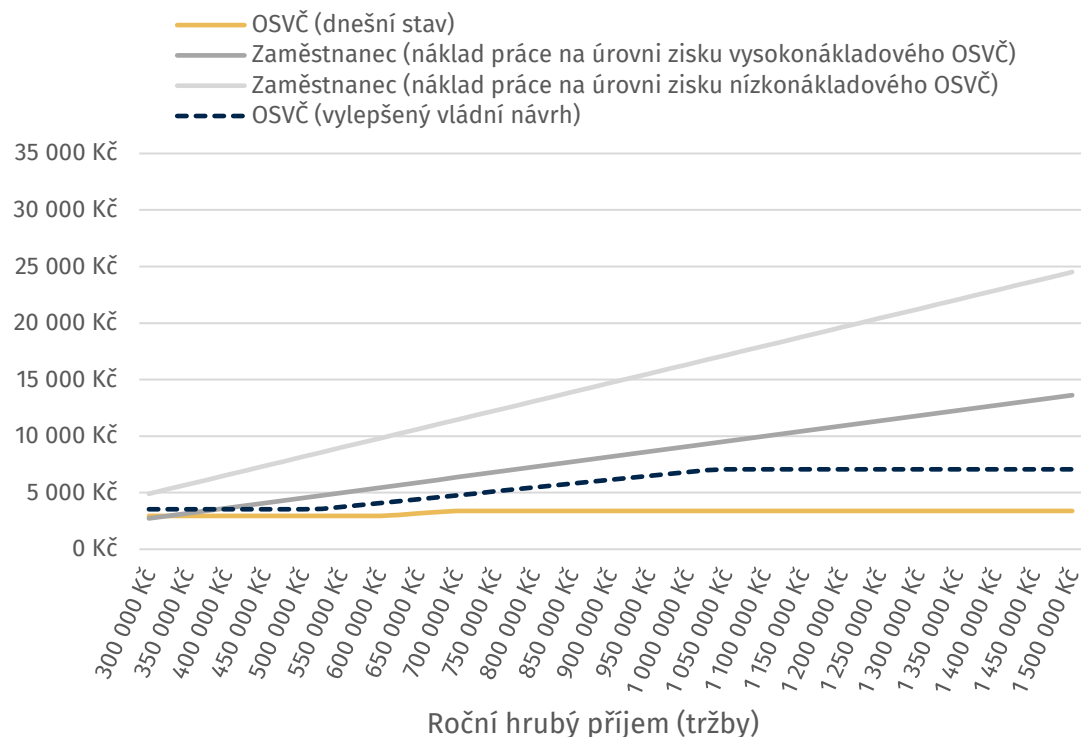
- * Zvýšení minimálního vyměřovacího základu z 25 jen na 30 % průměrné mzdy
- * Zvýšení vyměřovacího základu z 50 na 70 %
- * Zvýšení sociálních odvodů v prvním pásmu paušální daně na dvojnásobek minimálních odvodů (místo 1,15násobku)

Měsíční odvody

Úprava by měla velmi malý vliv na měsíční odvodů OSVČ s příjmy do 500 tisíc Kč ročně. V příjmovém pásmu 500 tisíc až 1 milion Kč se z hlediska sociálních odvodů vyplatí OSVČ zůstat v režimu paušálních výdajů (byť režim paušální daně mohou preferovat z důvodu administrativní jednoduchosti či kvůli DPFO apod.). V tomto pásmu by za předpokladu setrvání v režimu paušálních výdajů platili % rovné odvody. V korunách by rostly až na úroveň 7 065 Kč měsíčně, od kdy se naopak vyplatí přechod do paušální daně. Při něm odvody přestávají růst.

/ Graf

Měsíční odvody sociálního pojištění (Kč)

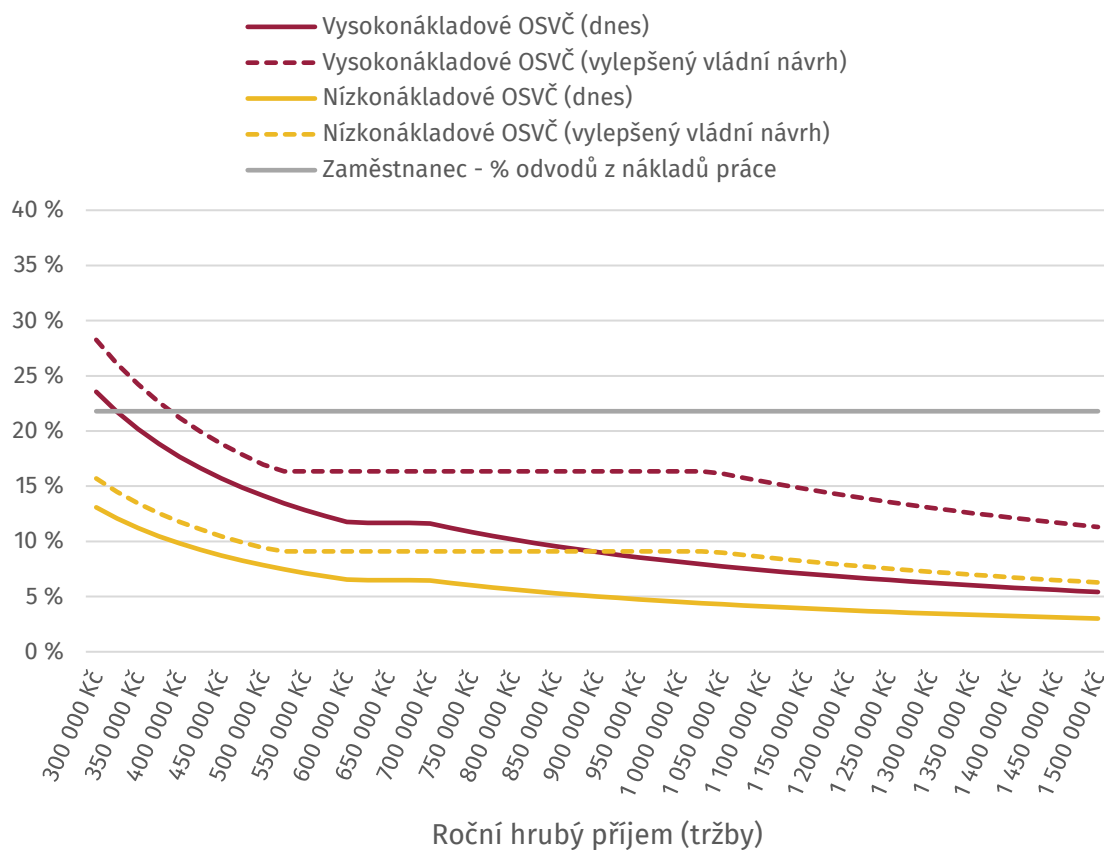
Efektivní sazba odvodů – z reálného zisku

Tato kombinace změn má i vyváženější dopady na efektivní sazbu sociálních odvodů vůči reálným ziskům:

- * U vysokonákladových OSVČ se dostává nad úroveň zaměstnanců jen při velmi nízkých příjmech (do 400 tisíc Kč)
- * Od příjmu cca 500 tisíc Kč je efektivní sazba cca 15 % u reálně vysokonákladových OSVČ a 10 % u reálně nízkonákladových OSVČ
- * Následně klesá s přechodem do paušální daně, ale i u vysokopříjmových OSVČ v paušální dani dosahuje alespoň výše cca 6,5 %

/ Graf

Sociální odvody jako % reálného zisku

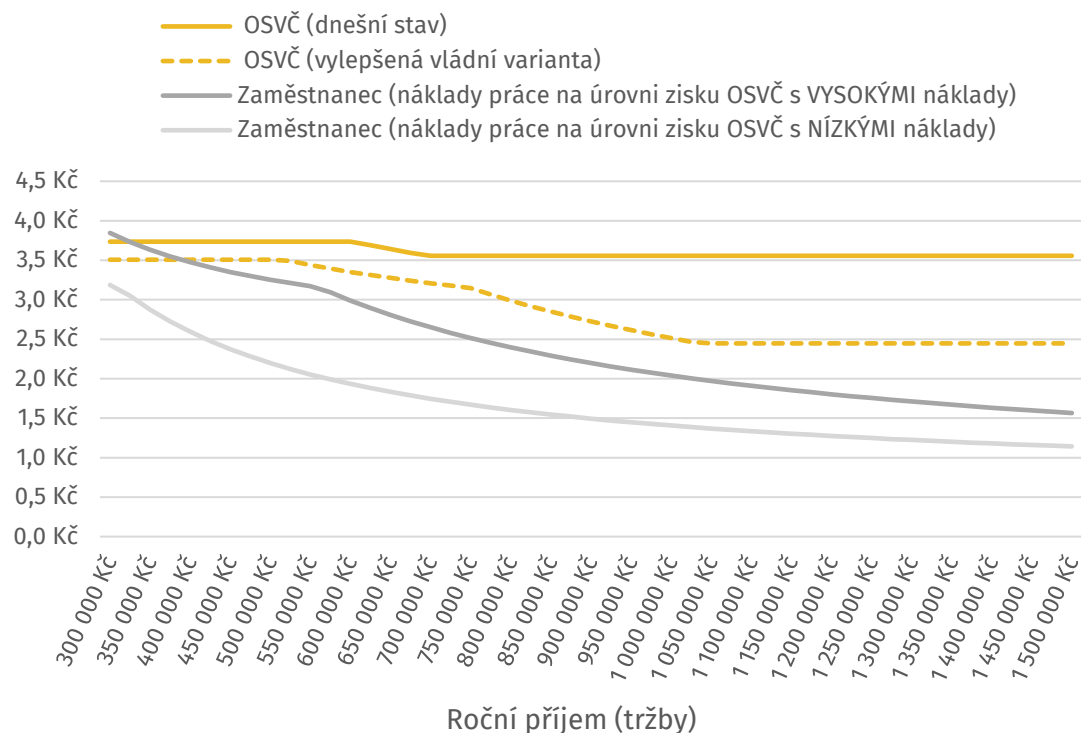

Návratnost sociálních odvodů v důchodech

Návratnost v důchodech je u nízkopříjmových cca 3,5 Kč na jednu vloženou korunu a u vysokopříjmových klesá na cca 2,5 Kč ze současných 3,5 Kč. Vysokopříjmoví OSVČ v paušální jsou stále výrazně zvýhodněni proti zaměstnancům, ale zvýhodnění je redukováno.

/ Graf

Kolik má z jedné koruny pojistného na měsíčním důchodu OSVČ a Zaměstnanec

Pozn: Graf ukazuje, kolik z vložené 1 Kč do sociálního pojištění dostane poplatník za předpokladu stejné doby vkladu a čerpání (např. 1 měsíc). Srovnává OSVČ s daným ročním hrubým příjmem (osa X) a zaměstnance, kteří mají stejné náklady práce jako je čistý zisk těchto OSVČ (zisk po odečtení reálných nákladů).

Varianta 3: Ideální podoba reformy

Zcela optimální variantou změn na straně OSVČ by podle našeho názoru bylo:

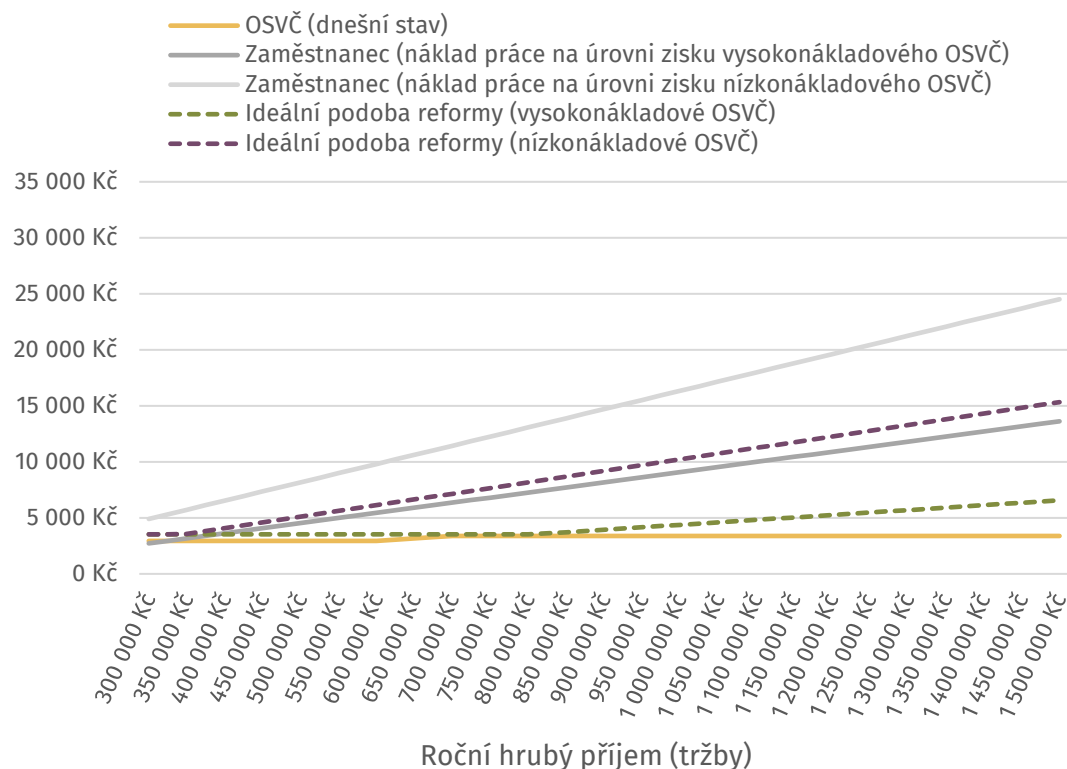
- * Mírně zvýšit minimální vyměřovací základ (30 % průměrné mzdy)
- * Mírně zvýšit vyměřovací základ (60 %)
- * Zásadně revidovat paušální výdaje, aby byly cca 20 procentních bodů nad očekávanými reálnými výdaji profesí. To znamená 30 % u OSVČ se reálnými výdaji 10 % (nízkonákladové) a 70 % u OSVČ s reálnými výdaji 50 % (vysokonákladové)
- * Zrušit systém paušální daně nebo ho využívat v původním účelu, tedy pro OSVČ s nižším příjmem jako nástroj snížení administrativy (doporučení RIA v době zavádění i NERV)

Měsíční odvody

Odvody mají minimum okolo 3 500 Kč měsíčně a zvyšují se s rostoucím hrubým příjmem. Reflektují lépe reálný zisk OSVČ. Jsou výrazně vyšší u nízkonákladových profesí. U profesí v simulovaném 30 % paušálu se při hrubém příjmu odvody dostávají k hranici 15 tisíc Kč měsíčně (zaměstnanec cca 25 tisíc). U vysokonákladových profesí v simulovaném 70 % paušálu se ani při vysokých příjmech nedostanou nad 7 tisíc Kč měsíčně.

/ Graf

Měsíční odvody sociálního pojištění (Kč)

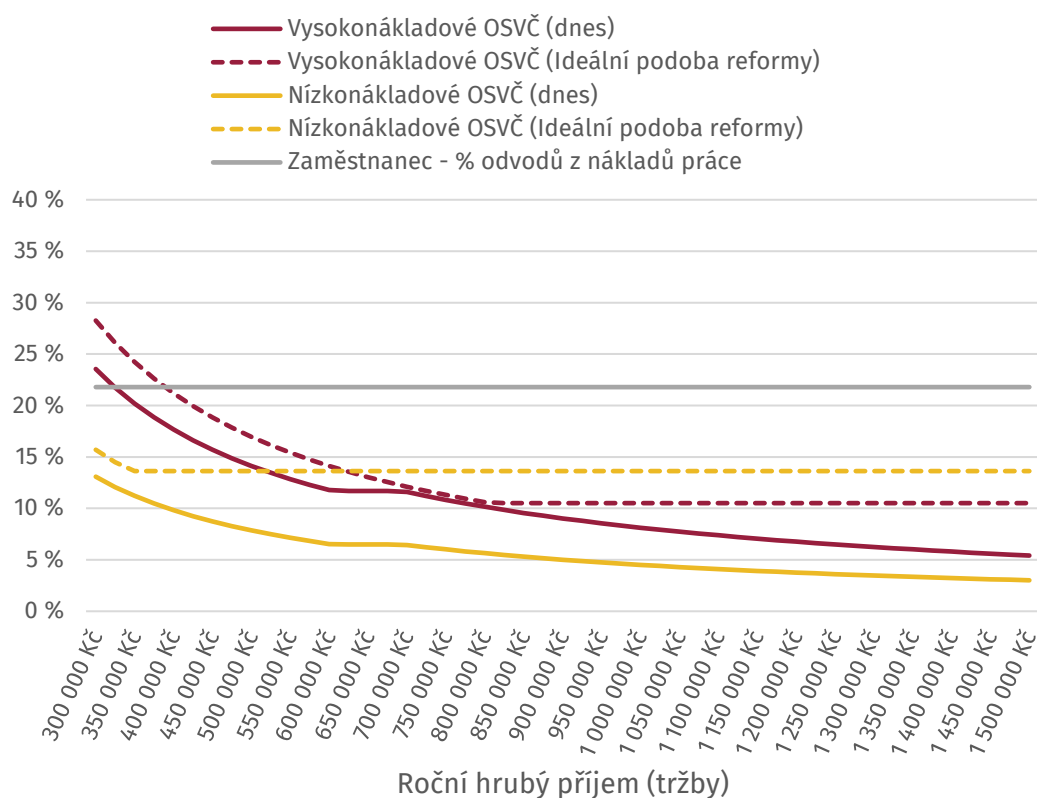

Efektivní sazba odvodů – z reálného zisku

Nízkonákladové OSVČ má rovnou sazbu odvodů na úrovni 13,6 % reálných zisků (oproti 22 % u zaměstnanců). Vysokonákladoví OSVČ s nízkými příjmy mají efektivní sazbu navýšenou minimálními odvody. Při vyšším příjmu se efektivní sazba odvodů ustaluje na 10,5 % reálných zisků.

/ Graf

Sociální odvody jako % reálného zisku

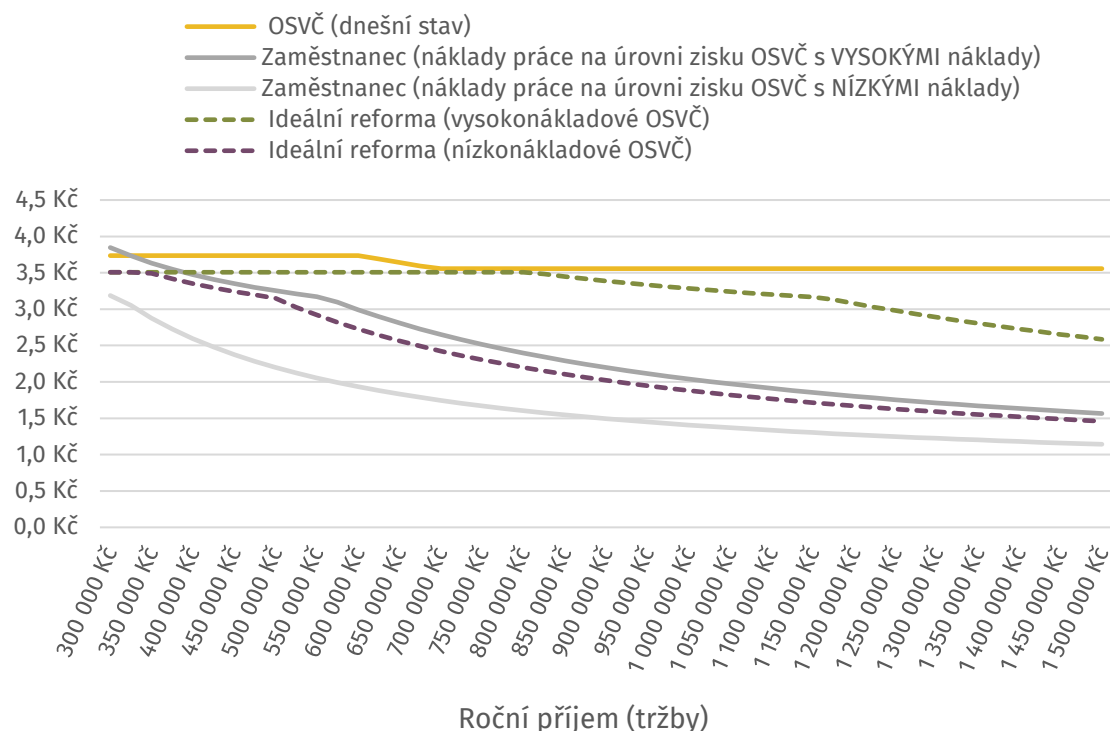

Návratnost sociálních odvodů v důchodech

V ideální podobě reformy klesá u OSVČ se zvyšujícím se příjmem i návratnost v důchodech. U nízkonákladového OSVČ již od nejnižších příjmů a u vysokonákladového OSVČ zhruba od příjmu 850 000 Kč ročně. V obou případech však OSVČ mají sice stále větší návratnost než referenční zaměstnanci, ale jejich zvýhodnění je oproti současnému stavu (i vládnímu návrhu) výrazně omezeno.

/ Graf

Kolik má z jedné koruny pojistného na měsíčním důchodu OSVČ a Zaměstnanec

Pozn: Graf ukazuje, kolik z vložené 1 Kč do sociálního pojištění dostane poplatník za předpokladu stejné doby vkladu a čerpání (např. 1 měsíc). Srovnává OSVČ s daným ročním hrubým příjmem (osa X) a zaměstnance, kteří mají stejné náklady práce jako je čistý zisk těchto OSVČ (zisk po odečtení reálných nákladů).